

Ezért nehéz ma sztrájkolni Magyarországon

A versenyszféra eddigi legnagyobb sztrájkja zajlik a győri Audi-gyárnál, de valójában gyerekcipőben jár az érdekérvényesítés kultúrája hazánkban. Európa 22 országából a 16. helyen állunk a sztrájkkal töltött napok számát illetően. Egyre kevesebben lépnek be a szakszervezetekbe, de azt elvárnák, hogy valaki képviselje őket.

Az Audi Hungária Független Szakszervezet (AHFSZ) által január 24-én meghirdetett sztrájkban résztvevő dolgozók a győri Audi Hungaria Zrt. gyárudvarán 2019. január 29-én. A szakszervezet a sikertelen bértárgyalások miatt hirdetett sztrájkot.

MTI/Krizsán Csaba

Európai összehasonlításban viszonylag keveset sztrájkolnak a magyar munkavállalók, hazánk ilyen szempontból a „nyugis” országok közé tartozik. Az Európai Szakszervezeti Intézet (ETUI) rendszeresen gyűjti az adatokat arról, hogy az egyes országokban hány napra szüntetik be a munkát a dolgozók, és ezeken a listákon mindig hátul végzünk.

Érdekes módon Európa sztrájkbajnokai a ciprusi dolgozók: ezer munkavállalóra 2010 és 2017 között évi 316 sztrájkkal töltött nap jutott. A franciák és a belgák is aktívak voltak ezen a téren, ugyanebben az időszakban évente 125 illetve 96 napot töltöttek munkabeszüntetéssel.

 A magyaroknál csak évi négy nap volt az átlag, igaz, az előző, 2000 és 2009 közötti időszakban 23-ra rúgott a sztrájkkal töltött napok száma.

Mindezek alapján a vizsgált 22 európai országból (ahonnan értékelhető adatot lehetett szerezni) hazánk a 16. helyen állt. Még nálunk is kevesebbet sztrájkoltak Svédországban, Ausztriában, Lengyelországban, Svájcban, Lettországon és Szlovákiában. Egyébként a németek se viszik túlzásba, a

vizsgált periódusban évente átlagosan csak 17 napra szüntették be a munkát. Az adatokból az is kiderül: 2000 óta, néhány apró kivételtől eltekintve Európában mindenhol csökkent a sztrájkok és a sztrájkolással töltött napok száma. Általános tendenciáról van tehát szó, de a közép- és kelet-európai államokban, így nálunk is, különösen feltűnő, hogy csak évi néhány napot töltenek tiltakozással. Mi lehet ennek az oka?

Történelmi örökség

Európában különböző szakszervezeti modellek léteznek, nálunk inkább a felülről szerveződő, német mintát vették át. Idehaza az első szervezetek a 19. században indultak, de a Tanácsköztársaság bukása után, 1921-ben megkötött Bethlen-Peyer paktum már korlátozta a tevékenységüket.

A kommunizmus éveiben is a szakszervezetek érdekvédelmi szerepe többé-kevésbé formális volt, igaz, a munkavállalók döntő többségét a soraikban tudhatták. A magyar dolgozók eszköztárából és tudatából azonban hosszú évtizedekre kitörlődött a sztrájk, mint lehetséges érdekérvényesítési eszköz használata. Ez egyébként nem is írható teljes egészében a kommunizmus számlájára, hiszen például Lengyelországban az 1980-as országos sztrájkhullám talaján jött létre a Szolidaritás szakszervezeti mozgalom, amely egyben az első legális ellenzéki mozgalom volt Kelet-Európában – magyarázta a Növekedés.hu-nak Palkovics Imre, a Munkástanácsok Országos Szövetségének elnöke. A cseheknél is erősebb maradt a szakszervezeti kultúra, a munkavállalók – az erősebb polgári hagyományoknak köszönhetően – tudatosabban gyakorolták a jogaikat.

Palkovics Imre, a Munkástanácsok Országos Szövetségének elnöke
MTI Fotó: Soós Lajos

Magyarországon a rendszerváltással vált – mint jogkategória – újra elfogadottá a sztrájk. Bár a Szakszervezetek Országos Tanácsának (SZOT) romjain alakult Magyar Szakszervezetek Országos Szövetsége, illetve a többi konföderáció igyekezett megőrizni a befolyását, 1990 után sem volt átütő erejű a sztrájkkészség a magyar munkavállalókban – tette hozzá Palkovics. Úgy tűnik, itthon nincs erős szolidaritás, a dolgozók többsége félti az állását, így nem szívesen áll ki a jogaiért. A szintén sztrájkbajnoknak számító Franciaországban egészen más a munkabeszüntetések megítélése, egy-egy súrlódást

leszámítva a társadalom többsége elfogadja ennek szükségességét.

Mindezt a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) 1991 óta gyűjtött adatai (a tavalyiak még nem álltak rendelkezésre) is alátámasztják: igazából csak az 1995-ös, egész országra kiterjedő pedagógussztrájk jelentett komolyabb kiugrást a munkabeszüntetések sorában.

Utoljára a Gyurcsány-kormány idején voltak komolyabb tiltakozások: 2006-ban még 16 munkabeszüntetés volt, majdnem 25 ezer résztvevővel, egy évvel később pedig 13 sztrájk során több mint 64 ezren nem vették fel a munkát. Az elmúlt tíz évben azonban tovább csökkent a sztrájkintenzitás: a nagyobb akciók között lehet említeni a 2008-as ferihegyi munkabeszüntetést, amelyet két repülőtéri szakszervezet hirdetett meg, valamint a 2009-es vasutas gördülő sztrájkot, amelyet a Vasúti Dolgozók Szabad Szakszervezete (VDSZSZ) szervezett. 2010 után drámaian visszaesett a sztrájkok száma, 2011-2015 között évente legfeljebb 1-3 munkabeszüntetés volt néhány ezres részvétellel. Ezek közül érdemes kiemelni a 2017-es Tesco-sztrájkot, amikor boltok zártak be vagy üzemeltek takarékon, és a dolgozók el is érték a céljukat, a jelentős béremelést.

Gyengülő szakszervezetek

Az utóbbi másfél-két évtizedben a szakszervezetek jelentősége is lényegesen mérséklődött, miközben a magasabb szervezetségi fokkal jellemezhető öregebb generációk elhagyták a munkaerőpiacot. A KSH 2015-ös adatai szerint az alkalmazásban állók mindössze 25.1 százaléka nyilatkozott úgy, hogy olyan munkahelyen dolgozik, ahol működik szakszervezet, ami több mint 12 százalékpontos csökkenést jelentett a másfél évtizeddel korábbi helyzethez képest, és érdemben alacsonyabb a 2009. évi 28.5 százalékos aránynál is. Ahogy a szakszervezetek munkahelyi jelenléte, úgy a szakszervezeti

tagok száma is folyamatosan apad: 2001-ben még a válaszolók 19,7 százaléka vallotta magát szakszervezeti tagnak, míg 2015-ben már csak 9 százalék. Más adatsorokból az derül ki, hogy a kétezres években még 500 ezer körüli lehetett a szakszervezeti tagok száma, 2015-ben azonban már kevesebben voltak 330 ezernél.

– A nem túl magas érdekérvényesítési kultúra áldozata lett a hazai szakszervezeti mozgalom is – állapította meg Palkovics. Ez egyébként időnként tudathasadásos állapotot okoz: a munkavállalók a szakszervezetektől várják el, hogy harcoljanak értük, ám ha nem lépnek be, akkor a szakszervezetek semmit sem tudnak elérni.

Mint hozzátette, annyit a hazai érdekképviselők védelmében még el lehet mondani, hogy világjelenségről van szó. A létszám, a szervezettség és a kollektív szerződések hatóköre mindenhol csökken, miközben új, szakszervezetmentes menedzsment-ideológiák ütötték fel a fejüket.

Bonyolult a sztrájk megszervezése

A sztrájk törvény 2010-es megváltoztatása komoly adminisztratív, jogi akadályt jelent a munkabeszüntetések szervezésében – szögezte le Palkovics. Kevesen tudják, mennyire bonyolult a folyamat, és jogilag milyen „buktatói” vannak egy legális sztrájknak. Sokkal egyszerűbb volt a helyzet 1989 és 2010 között, amikor lényegében csak két feltételt kellett teljesíteni a sztrájkhoz: egyrészt gazdasági-szociális érdek legyen a munkavállaló részéről, másrészt teljen le a törvényben előírt egyeztetési idő (általában hét nap). Akkor volt jogellenes a munkabeszüntetés, ha a kezdeményezők nem egyeztettek a munkáltatóval előzetesen.

Két új elem jelent meg a sztrájkjogban 2010 után: az egyik az együttműködési kötelezettség megsértése, amelynek fogalma korántsem egyértelmű. Ugyanakkor a tét nem kicsi: ha ezt megsérti a szakszervezet, akkor megállapítják a sztrájk

jogellenességét, és a részt vevő munkavállalók munkaviszonyát akár azonnali hatállyal megszüntethetik, a jogellenes sztrájkjal okozott károkat pedig meg kell térítenie a munkavállalói oldalnak.

A törvény másik érzékeny pontja a még elégséges szolgáltatás nyújtása. Ez korábban is feltétel volt, ám 2010 óta ennek elmaradása szintén jogellenessé teszi a sztrájkot. Balczer Balázs jogtanácsos lapunknak elmondta: a még elégséges szolgáltatás kikötése helyes dolog, hiszen a lakosság széles rétegét érintő tevékenységeknél – mint például a közműszolgáltatás vagy a személyszállítás – egy minimális szintet mindenképpen biztosítani kell. Senkinek sem lenne jó, ha pusztán bérviták miatt például nincs víz vagy áram, és egyik napról a másikra középkori állapotok uralkodnának el. A probléma megint csak az, hogy a legtöbb területen nincs meghatározva, mit jelent a még elégséges szolgáltatás. Ha erről nem tud megegyezni a munkavállaló és a munkaadói oldal, akkor a bíróság dönt – öt nap alatt – a kérdésben, ami nem a legjobb megoldás, hiszen a bíróktól nem várható el, hogy szakértői legyenek az adott területnek. A jogtanácsos szerint ezt át lehetne hidalni olyan egyeztető bizottságok létrehozásával, ahol a testület tagjait a vitás felek delegálják, és a döntésnek alávetik magukat.

– Szűkült tehát a szakszervezetek mozgásteret 2010 óta, de nem lehetetlenült el a munkabeszüntetés. Ugyanakkor nem ártana leporolni a sztrájktörvényt, hogy gördülékenyebb legyen az alkalmazása – összegezte a helyzetet Balczer Balázs. Felhívta a figyelmet többek között még arra az anomáliára is, hogy a jogszabály még mindig egy 1967-es fogalommal, a dolgozóval operál, holott 1992 óta a hatályos jogrendszer már csak a munkavállalót ismeri.

Facsinay Kinga

novekedes.hu